

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

СТРІЛЬКО Валентина Юріївна

УДК 341.9:347.961 (477)

**НОТАРІАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В СУЧАСНОМУ
МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
КРИВОЛАПОВ Богдан Михайлович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, доцент кафедри міжнародного приватного права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
КЛИМЕНКО Оксана Михайлівна,
Інститут законодавства Верховної Ради України, завідувач відділу проблем розвитку національного законодавства України;

кандидат юридичних наук
ФЕДОРЕНКО Тетяна Вікторівна,
Інститут права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», доцент кафедри цивільного, господарського та кримінального права.

Захист відбудеться «31» жовтня 2017 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.10 в залі засідань вченої ради Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розіслано «20» вересня 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.О. Кориневич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розвиток нотаріального права та процесу в Україні об'єктивно відбувався без достатнього врахування загальних тенденцій щодо регулювання міжнародних приватних відносин, зокрема в контексті динаміки розвитку права Європейського Союзу та євроінтеграційних пріоритетів України. З проголошенням України незалежною правовою та демократичною державою відбувалося формування, а згодом розвиток українського законодавства, у тому числі з питань міжнародного приватного права та нотаріальної діяльності. Однак цей законодавчий процес не характеризується концептуальною єдністю та послідовністю, що засвідчує, зокрема, стан правового регулювання нотаріальних відносин з іноземним елементом та розвиток нотаріальної практики в Україні.

Так, прийнятий ще 2005 року Закон України «Про міжнародне приватне право» у статті 70 закріпив право іноземця-спадкодавця у заповіті обрати право держави, громадянином якої він є, для врегулювання після його смерті спадкових відносин в Україні. Отже, у такому разі нотаріус України має застосувати в нотаріальному провадженні право іноземної держави, якщо інше не передбачено законом чи міжнародним договором України. Однак законодавство у сфері міжнародного приватного права та нотаріальної діяльності має чимало прогалин та не встановлює чітких правил для регулювання ряду правовідносин, які виникають у нотаріальному процесі з іноземним елементом, що ускладнює забезпечення реалізації прав зацікавлених осіб.

Розширення міжнародних приватноправових відносин у різних сферах суспільного життя зумовлює зростання кількості нотаріальних справ з іноземним елементом в Україні. За своїм змістом такі нотаріальні справи характеризуються специфікою застосування норм національного законодавства загалом та норм міжнародних договорів України зокрема, а також норм іноземного права. Однак більшість нотаріусів в Україні не мають практики застосування джерел права іноземної держави та недостатньою мірою володіють іноземною мовою, що на практиці уповільнює рух нотаріальних правовідносин з іноземним елементом. Разом з тим такі відносини потребують найвищого рівня захисту, а відтак існує потреба дослідження та вдосконалення механізмів захисту нотаріальних правовідносин з іноземним елементом в Україні.

Наразі відсутність науково обґрунтованої концепції регулювання нотаріальних відносин у міжнародному приватному праві України, наявність різних підходів до визначення їх сутності та понять, брак системного підходу та уніфікації термінології зумовлюють складність наукового аналізу таких відносин.

Таким чином, науково-практичний аналіз цих та інших проблем, що виникають у теоретичній та практичній площині під час реалізації нотаріальних правовідносин з іноземним елементом, є актуальним напрямом досліджень у науці міжнародного приватного права та нотаріального процесу, розвитку вітчизняної нотаріальної практики, а також вдосконалення практики

забезпечення охорони прав осіб, які звертаються до нотаріуса, осіб, уповноважених законом на вчинення нотаріальних дій, та осіб, зацікавлених у вчиненні нотаріальних дій в Україні та за кордоном.

Актуальність роботи підтверджується також тим, що сучасні вітчизняні наукові дослідження переважно орієнтовані на загальні проблеми нотаріату та нотаріального процесу або спрямовані на врегулювання їх окремих аспектів, що лише побічно стосуються проблемних питань, окреслених темою дисертації. Це дисертаційні роботи С. Петрової «Участь нотаріуса у цивільному процесі» (2016), М. Дякович «Охорона і захист сімейних прав та інтересів нотаріусом: цивільно-правовий аспект» (2015), Є. Фурси «Вчинення консулом нотаріальних дій щодо спадкування майна» (2015), О. Гріненко «Особливості правового статусу консула при виконанні нотаріальних функцій» (2005) та інших науковців. Найближчі вітчизняні наукові розвідки за темою дисертації мають загальний характер та зосереджені на окремих проблемах реалізації прав і свобод у нотаріальному процесі через призму міжнародного приватного права. Зокрема, це роботи Т. Федоренко «Охорона та захист цивільних прав іноземців в нотаріальному процесі» (2015), Н. Гуть «Посвідчення нотаріусами документів для дії за кордоном та їх визнання» (2014), Н. Кравченко «Міжнародно-правовий аспект охорони безспірних цивільних прав у нотаріальній діяльності дипломатичних представництв» (2013), О. Криштопи «Міжнародно-правове регулювання нотаріальної діяльності» (2012). Однак комплексного дисертаційного дослідження нотаріальних відносин у міжнародному приватному праві не проводилося. Своєчасність такого дослідження зумовлена також завданнями наближення законодавства, правової теорії та правозастосовної практики України до права Європейського Союзу.

Теоретичним та методологічним підґрунтям дисертації є здобутки вітчизняних вчених – представників науки міжнародного приватного права та цивілістичного процесу С. Бичкової, О. Бірюкова, М. Бондаревої, О. Грабовської, Г. Галуценка, О. Гріненко, А. Довгерта, Ю. Заїки, О. Захарової, І. Ізарової, С. Короеда, В. Комарова, В. Калакури, Б. Криволапова, В. Кисіля, О. Кармази, О. Клименко, Г. Матвеева, О. Мережка, Ю. Притики, Г. Тимченка, В. Тертишнікова, Г. Цірата, С. Фурси, Є. Фурси, Ю. Черняк, М. Штефана та інших.

У роботі також використано праці зарубіжних дослідників міжнародного приватного права та нотаріального процесу А. Ван дер Бенга, А. Брігса, Г. Дмитрієвої, А. Кассезе, І. Кірвель, С. Кулак, Л. Лунца, У. Магнуса, П. Норта, Ж.-Ф. Пієпу, П. Стоуна, Дж. Чешира, Х. Шака, М. Штерна, В. Яркова, Ж. Ягра та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено в контексті науково-дослідної роботи Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка за напрямом «Правові засади співпраці України з міжнародними інтеграційними об'єднаннями: теорія і практика», що є частиною планової теми «Україна у міжнародних інтеграційних процесах» (№ 11БФ048-01).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення теоретичних основ та формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо побудови ефективного правового механізму регулювання нотаріальних відносин у міжнародному приватному праві України, вироблення обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства України в зазначеній сфері.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі завдання:

- узагальнити теоретичний та емпіричний матеріал за темою дисертаційної роботи, враховуючи сучасні тенденції розвитку суспільних відносин в Україні;
- інтегрувати наукові погляди щодо визначення понять, ознак, структури та місця нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві України;
- дослідити підстави виникнення, зміни та припинення нотаріальних відносин у міжнародному приватному праві України;
- з'ясувати процесуальний статус іноземців, осіб без громадянства та іноземних юридичних осіб як учасників нотаріальних відносин у міжнародному приватному праві України;
- проаналізувати структуру нотаріального процесу з іноземним елементом, розкрити алгоритм процесуальних дій особи, уповноваженої законом на вчинення нотаріальних дій, які здійснюються в межах та спосіб, встановлені законами України «Про нотаріат» та «Про міжнародне приватне право»;
- виявити та дослідити взаємодію норм міжнародного приватного права і норм нотаріального процесу під час регулювання нотаріальних відносин з іноземним елементом;
- визначити підстави, межі та правові наслідки застосування нотаріусом норм іноземного права в нотаріальному провадженні з іноземним елементом;
- запропонувати зміни до законодавства України, спрямовані на вдосконалення правового регулювання нотаріальних відносин з іноземним елементом, обґрунтувати їх, а також запропонувати перспективні напрями розвитку законодавства в означеній сфері.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері приватного права, що виникають під час вчинення нотаріальних дій з іноземним елементом.

Предметом дослідження є правове регулювання нотаріальних відносин з іноземним елементом, правова доктрина та правозастосовна практика.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стали положення діалектичного методу пізнання, що використовувалися поряд із загальнонауковими (формально-логічний, історичний, порівняльно-правовий) та спеціальними (системний, структурно-функціональний, соціологічний, статистичний аналіз) методами.

Зокрема, використання діалектичного методу дало змогу скласти цілісну систему уявлень щодо реалізації нотаріальних відносин у міжнародному приватному праві. За допомогою системного та структурно-функціонального методів вирішувалася більшість завдань дослідження, а саме місце, значення та правова природа нотаріальних правовідносин з іноземним елементом тощо.

Крім того, дослідження доктрини і законодавства у сфері міжнародного приватного права та нотаріального процесу з метою виокремлення і розкриття змісту понять «нотаріальні правовідносини в міжнародному приватному праві», «нотаріальне провадження з іноземним елементом», «нотаріальний процес з іноземним елементом», «квазііноземний елемент», «правосуб'єктність іноземців у нотаріальному процесі» здійснювалося за допомогою методів аналізу та синтезу. Методи дедукції та індукції дали змогу сформуванню і виявити спільні та відмінні ознаки в регулюванні суспільних відносин у міжнародному приватному праві та нотаріальному процесі. Історичний метод сприяв розумінню розвитку нотаріальних правовідносин з іноземним елементом у широкому контексті. Через призму методу узагальнення розкрито структуру нотаріального процесу з іноземним елементом, обґрунтовано виокремлення стадій нотаріального провадження з іноземним елементом. За допомогою порівняльно-правового методу визначено ознаки нотаріальних правовідносин з іноземним елементом. За допомогою методів правового моделювання та прогнозування вироблено та обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині нотаріальних відносин, цивільних відносин та приватноправових відносин у міжнародному приватному праві.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що робота є одним із перших у юридичній науці України комплексним дослідженням нотаріальних правовідносин у сучасному міжнародному приватному праві України, спрямованим на подальший розвиток теорії міжнародного приватного права та нотаріального процесу шляхом формулювання нових та вдосконалення існуючих правових конструкцій, понять та категорій, внесення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання нотаріальних відносин у сучасному міжнародному приватному праві України.

На основі аналізу наукової літератури, нормативно-правових актів, судової та нотаріальної практики автором розроблено та обґрунтовано висновки, що характеризуються науковою новизною та мають теоретичне і практичне значення.

На захист виносяться такі наукові положення:

вперше:

1) розкрито правову природу нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві України як процесуальних правовідносин, що здійснюються в рамках нотаріальних проваджень, які характеризуються наявністю іноземного елемента, що зумовлює підпорядкування таких правовідносин нормам міжнародного приватного права України та законодавства України у сфері нотаріальної діяльності;

2) визначено правову категорію «нотаріальне провадження з іноземним елементом» як сукупність процедур, пов'язаних із вирішенням колізій правопорядків двох і більше держав, а також із вчиненням інших нотаріальних дій, передбачених законом України, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, процесуальна послідовність яких обумовлена правовою метою забезпечення належного підтвердження правової вірогідності

юридичних фактів, що засвідчуються чи посвідчуються в нотаріальному провадженні;

3) обґрунтовано, що застосування норм іноземного права в нотаріальному провадженні з іноземним елементом здійснюється на підставі: а) законодавчого акта України, що містить загальне правило про застосування норм іноземного права; б) законодавчого акта України, в якому передбачено застосування норм іноземного права внаслідок дії принципу примату норм міжнародних договорів над національним законом чи принципу сумлінного дотримання норм міжнародних договорів; в) законодавчого акта України, що встановлює спеціальне правило про застосування норм іноземного права до конкретного виду правовідносин;

4) доведено, що процесуальна правосуб'єктність іноземців та апатридів у нотаріальному провадженні з іноземним елементом – це передбачена нормами міжнародного приватного права та законодавства України у сфері нотаріальної діяльності можливість іноземців та апатридів, які на законних підставах перебувають в Україні, бути учасником нотаріальних правовідносин в Україні, мати процесуальні права та обов'язки, нести встановлену законом відповідальність, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України. Пропонується визначати процесуальну правосуб'єктність іноземців та апатридів в Україні законом країни нотаріуса (*lex notary*) – законом України чи законом іноземної держави, якщо це передбачено законом або міжнародним договором України та відповідає Конституції України;

5) обґрунтовано доцільність запровадження колізійної прив'язки «закон країни нотаріуса» (*lex notary*), визначено її зміст та порядок застосування;

удосконалено:

б) поняття нотаріального процесу з іноземним елементом, що визначається як комплексне правове утворення в межах загального нотаріального процесу, в якому взаємодіють норми міжнародного приватного права, нотаріального процесу та інших галузей права і який характеризується предметом та методом правового регулювання, що обумовлені його правовою природою;

7) поняття нотаріального провадження з іноземним елементом як похідної категорії від нотаріального процесу з іноземним елементом, визначено його особливості в частині застосування норм Закону України «Про міжнародне приватне право» та міжнародних договорів України;

8) поняття іноземного елемента в нотаріальному провадженні в частині квазііноземного елемента;

9) положення про необхідність визначення в законодавстві України правового статусу перекладача в нотаріальному процесі з іноземним елементом, а також можливості залучення перекладача за ініціативою особи, уповноваженої законом на вчинення нотаріальних дій;

10) наукову аргументацію підстав виникнення, зміни та припинення нотаріальних правовідносин з іноземним елементом, зокрема наголошено, що для виникнення, зміни та припинення нотаріальних правовідносин з іноземним елементом у міжнародному приватному праві України необхідна наявність колізійної норми права, юридичного факту, а також цивільної та процесуальної

правосуб'єктності, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України;

11) зміст понять суб'єкта і учасника нотаріального процесу з іноземним елементом, доведено, що ці поняття можуть розглядатися як загальне та спеціальне поняття;

12) положення про включення до складу учасників нотаріального провадження з іноземним елементом експерта у сфері іноземного права. Обґрунтовано, що як експерти у сфері іноземного права можуть залучатися українські чи іноземні фахівці з міжнародного приватного права та/або іноземного приватного права, які мають науковий ступінь. У законодавстві України пропонується закріпити правовий статус експерта у сфері іноземного права та передбачити його процесуальні функції з надання усної інформаційно-правової довідки і письмового науково обґрунтованого висновку (з додатками), який складається українською мовою з обов'язковим перекладом на іноземну мову;

13) критерії класифікації суб'єктів нотаріальних правовідносин з іноземним елементом, нотаріальних проваджень у нотаріальному процесі з іноземним елементом, принципів нотаріального процесу з іноземним елементом;

дістали подальшого розвитку:

14) положення про правовий статус іноземців та апатридів у нотаріальному провадженні, зокрема доведено, що їхній правовий статус зумовлюється юридичними обставинами, такими як ступінь зацікавленості особи, характер та зміст особистої участі у нотаріальному провадженні тощо. Відповідно вирізняються: а) правовий статус іноземців та апатридів, які беруть участь у нотаріальному провадженні з метою реалізації своїх прав та інтересів; б) правовий статус іноземців та апатридів, які сприяють нотаріусу у вчиненні нотаріального провадження; в) правовий статус іноземців та апатридів – представників фізичної чи юридичної особи;

15) положення про вплив практики Європейського суду з прав людини на правову систему та діяльність нотаріусів в Україні, зокрема в частині зупинення нотаріального провадження на «розумний строк» з метою отримання правової допомоги для встановлення змісту норм права іноземної держави та практики їх застосування.

На підставі здійсненого аналізу проблем застосування законодавства України у сфері нотаріальних відносин з іноземним елементом напрацьовано пропозиції щодо його вдосконалення:

1) з метою унеможливлення випадків надання особі, уповноваженій законом на вчинення нотаріальних дій в Україні, підроблених документів, складених за кордоном, пропонується за прикладом Конвенції про запровадження системи реєстрації заповітів, вчиненої 16 травня 1972 року в м. Базелі, на міжнародному рівні прийняти відповідну багатосторонню конвенцію, за якою договірні сторони будуть зобов'язані запровадити відповідні реєстри та забезпечити вільний доступ до них особам, уповноваженим державою на вчинення нотаріальних дій;

2) внести до Закону України «Про міжнародне приватне право» такі зміни:

- доповнити статтею про порядок здійснення медіації з іноземним елементом, передбачивши положення такого змісту:

«Конфлікт між особами, ускладнений іноземним елементом, може вирішуватися шляхом застосування процедури медіації, встановленої законодавством України, якщо стороною договору про проведення медіації не обрано право держави, громадянином якої є ця сторона»;

- доповнити статтею про порядок залучення перекладача, передбачивши положення такого змісту:

«Правовий статус перекладача під час вчинення нотаріальних дій в Україні визначається законодавством України»;

- частину другу статті 74 після слів «На вимогу суду, який розглядає справу» доповнити словами «або особи, уповноваженої законом на вчинення нотаріальних дій»;

3) Закон України «Про нотаріат» доповнити новими положеннями такого змісту:

«Перекладачем може бути дієздатна особа, яка вільно володіє державною мовою та іноземною мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими.

Нотаріус оформляє участь перекладача окремим письмовим рішенням.

Перекладач має право:

ставити запитання з метою уточнення перекладу;

відмовитися від участі у нотаріальному провадженні, якщо він не володіє мовою в обсязі, необхідному для перекладу;

на оплату виконаної роботи та компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до нотаріуса.

Перекладач, викликаний нотаріусом, має здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом у документах, що вручаються сторонам у перекладі на їхню рідну мову або мову, якою вони володіють.

За завідомо неправильний переклад або за відмову від виконання покладених на нього обов'язків без поважних причин перекладач несе відповідальність, встановлену законом».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

у науково-дослідній роботі – при проведенні подальших наукових досліджень теорії нотаріального процесу України і теорії міжнародного приватного права України;

у правотворчій сфері та правозастосовній діяльності, зокрема в судовій та нотаріальній практиці, – для формування рекомендацій щодо вдосконалення законодавства у сфері нотаріального процесу та міжнародного приватного права з метою усунення існуючих прогалин та колізій, а також рекомендацій для правильного застосування відповідних законодавчих норм;

у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Нотаріальний процес», «Міжнародне приватне право» та відповідних спецкурсів, при підготовці підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів, при написанні студентами наукових і кваліфікаційних робіт.

Апробація результатів дисертації. Положення дисертаційної роботи обговорені на засіданні кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де виконана дисертація.

Основні положення та отримані висновки дослідження оприлюднені на таких міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Херсон, 11-12 грудня 2015 року), «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (м. Івано-Франківськ, 11-12 березня 2016 року), «Нотаріат, адвокатура, суд, виконавче провадження: актуальні проблеми» (м. Київ, 25 березня 2016 року), «Europska tradicija v mednarodnom prave» (Словацька Республіка, м. Братислава, 6-7 травня 2016 року).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження відображені у 13 наукових працях, серед яких 6 статей у наукових фахових виданнях України, у тому числі 2 статті у наукових журналах, включених до Міжнародної наукометричної бази даних *Index Copernicus International* (Республіка Польща), 1 стаття в науковому виданні іноземної держави (Киргизька Республіка), тези 4 доповідей на науково-практичних конференціях та 2 статті, які додатково відображають результати дослідження.

Структура дисертації визначається її метою, завданнями та предметом дослідження. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з них 207 сторінок основного тексту. Список використаних джерел включає 232 найменування та займає 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, викладено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, методологію роботи, сформульовано наукову новизну, показано теоретичне та практичне значення дослідження, наведено відомості про апробацію його результатів і публікації за темою дослідження.

Розділ 1. «Загальна характеристика нотаріальних правовідносин з іноземним елементом у міжнародному приватному праві України» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Сучасний стан та методологія дослідження нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві» узагальнено наукові позиції щодо нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві України. На підставі їх аналізу автор дійшла висновку, що такі наукові підходи відображають плюралізацію наукової юридичної думки щодо правової природи та змісту нотаріальних правовідносин з іноземним елементом. Разом з тим науковці не ставлять під сумнів конструкцію нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві.

Доведено необхідність наукової розробки таких питань: а) визначення загальних підстав виникнення, зміни та припинення нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві, їх ознак; б) дослідження структурних елементів нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві України; в) аналіз взаємодії та взаємозв'язку нотаріального процесу України з міжнародним приватним правом України; г) вирішення проблем, пов'язаних із застосуванням нотаріусами в Україні норм іноземного права, тощо.

У підрозділі 1.2 «Поняття, ознаки та підстави виникнення, зміни та припинення нотаріальних правовідносин з іноземним елементом» розкрито зміст поняття «нотаріальні правовідносини з іноземним елементом», виявлено їх ознаки, встановлено підстави виникнення, зміни та припинення таких відносин. З'ясовано, що доктриною нотаріального процесу України та доктриною міжнародного приватного права не вироблено єдиних засад та підходів щодо змісту, ознак та правової природи нотаріальних правовідносин з іноземним елементом.

Зроблено висновок, що виникнення, зміна та припинення нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві України відбуваються на диспозитивній основі. Ці правовідносини охороняються та захищаються державою. Обстоюється позиція, що юридична природа нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві України обумовлена взаємодією та взаємозв'язком колізійних норм міжнародного приватного права, норм матеріального права, наприклад сімейного права, та процесуальних норм законодавства України у сфері нотаріальної діяльності.

Серед ознак нотаріальних правовідносин запропоновано вирізнити загальні та спеціальні ознаки. Доведено, що спеціальні ознаки вказують на те, що нотаріальні правовідносини в міжнародному приватному праві України – це відносини, які: є безспірними приватними відносинами, що мають процесуальний характер; пов'язані з одним або кількома правопорядками, іншими, ніж український правопорядок; мають суб'єктний склад, кількість якого не обмежується законом; характеризуються відсутністю юридичної рівності між особою, уповноваженою законом на вчинення нотаріальних дій, та особою, яка звернулася до нотаріуса; структуровані в нотаріальні провадження з іноземним елементом, стадії яких змінюються у порядку, встановленому законом України; регулюються національним законодавством України; у випадках, визначених законом або міжнародним договором України, їх регулювання здійснюється у спосіб та порядку, встановлених джерелами права іноземних держав, але з дотриманням Конституції України; у випадках,

визначених законом України, пов'язані з адміністративними відносинами; завершуються укладенням нотаріального акта, що може мати міжнародний обіг, чи відмовою у вчиненні нотаріальних дій тощо.

У підрозділі 1.3 «Структурні елементи нотаріальних правовідносин з іноземним елементом» здійснено аналіз структурних компонентів нотаріальних правовідносин з іноземним елементом, а саме суб'єкта, об'єкта та змісту.

Доведено, що правосуб'єктні фізичні та юридичні особи, які мають права та обов'язки учасника нотаріального провадження з іноземним елементом, є суб'єктами нотаріальних правовідносин з іноземним елементом. Встановлено, що нотаріальна процесуальна правосуб'єктність осіб в Україні тісно пов'язана з їхньою цивільною правоздатністю та цивільною дієздатністю, які визначаються відповідно до закону України, якщо інше не передбачено міжнародним договором України. У розвиток наукових ідей С. Фурси обґрунтовано, що нотаріальна правосуб'єктність осіб виникає у разі їх звернення (залучення) до особи, уповноваженої законом на вчинення нотаріальних дій, оскільки з цього моменту на підставі колізійної прив'язки *lex notary* вони набувають певних процесуальних прав та процесуальних обов'язків. Конкретний суб'єктний склад нотаріального провадження з іноземним елементом обумовлюється нормами матеріального права, що регулюють відповідні приватні (цивільні, сімейні тощо) відносини.

У контексті дослідження здійснено диференціацію суб'єктів нотаріальних правовідносин з іноземним елементом: а) публічні суб'єкти, які провадять професійну діяльність, пов'язану із вчиненням нотаріальних дій, наданням чи ненаданням адміністративних послуг, у випадках, визначених законом України; б) приватні суб'єкти, за зверненням яких відкривається нотаріальне провадження або які залучаються до нотаріального провадження; в) інші суб'єкти, наділені повноваженнями сприяти нотаріусу у вчиненні нотаріального провадження чи здійсненні захисту прав осіб у нотаріальному провадженні з іноземним елементом. Піддано критичному аналізу норми Закону України «Про нотаріат» та Цивільного кодексу України щодо наділення посадових осіб органів місцевого самоврядування повноваженнями вчиняти нотаріальні дії, пов'язані з видачею свідоцтва про право на спадщину за законом та за заповітом. Запропоновані зміни до законодавчих актів України щодо заборони таким особам видавати свідоцтва про право на спадщину за законом та за заповітом для дії за кордоном.

Підтримується виокремлення загального та спеціального об'єктів нотаріальних правовідносин з іноземним елементом. Встановлено, що загальним об'єктом є посвідчення прав чи фактів, які є безспірними та мають правове значення, а також вчинення інших нотаріальних дій, встановлених законом України. Спеціальним об'єктом є конкретна нотаріальна дія в межах нотаріального провадження з іноземним елементом, а саме прийняття письмової заяви про відкриття спадщини з іноземним елементом, прийняття письмової заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину для дії за кордоном, дії, спрямовані на встановлення особи іноземця як учасника правовідносин, дії, спрямовані на визначення права держави, що підлягає

застосуванню до правовідносин з іноземним елементом, дії, спрямовані на встановлення змісту норми іноземного права, тощо.

Враховуючи загальнотеоретичні напрацювання у сфері юридичного процесу, визначено, що змістом нотаріальних правовідносин з іноземним елементом є низка прав та обов'язків суб'єктів (учасників) нотаріального провадження з іноземним елементом, які визначаються на підставі колізійної прив'язки *lex notary*, а також ряд дій щодо їх реалізації на практиці.

Підрозділ 1.4 «Іноземний елемент у нотаріальних правовідносинах» присвячено дослідженню правової природи іноземного елемента у нотаріальних правовідносинах. Зроблено висновок, що іноземний елемент у нотаріальному провадженні виявляється в одній чи декількох формах, визначених Законом України «Про міжнародне приватне право», та вказує на: а) спеціальний об'єкт нотаріальних процесуальних правовідносин (вчинення дій щодо визначення компетентного правопорядку, дій щодо з'ясування змісту норм іноземного права тощо) та загальний об'єкт нотаріальних процесуальних правовідносин (право на майно, зареєстроване в іноземній державі, тощо); б) суб'єкта, який не є громадянином України або є іноземною юридичною особою; в) юридичний факт, пов'язаний із правопорядком іншим, ніж український; г) обов'язковість застосування норм Закону України «Про міжнародне приватне право» та міжнародних договорів України; г) долучення до матеріалів нотаріальної справи документів, складених або отриманих на території іноземної держави; д) видачу нотаріального акта для дії за кордоном тощо.

Розкрито зміст та правову природу квазііноземного елемента як ознаки, що характеризує суспільні приватноправові відносини, які регулюються законодавством України у сфері забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території і території, де проводиться антитерористична операція, та виявляється в одній чи декількох формах: а) суб'єкт – громадянин, який проживає на зазначених територіях України; б) об'єкт, що розміщений на зазначених територіях України; в) юридичний факт, що створює, змінює або припиняє правовідносини, який має чи мав місце на зазначених територіях України.

У *підрозділі 1.5 «Джерела (форми) регулювання нотаріальних правовідносин у сучасному міжнародному приватному праві України»* аналізуються всі загальновідомі види джерел (форм) права України: а) нормативно-правовий акт; б) нормативно-правовий договір, у тому числі міжнародний; в) правовий прецедент; г) рішення Європейського суду з прав людини; г) правовий звичай; д) правова доктрина. Зроблено висновок про те, що джерелами регулювання нотаріальних правовідносин з іноземним елементом можуть бути джерела, невідомі праву України, якщо їх застосування встановлено Законом України «Про міжнародне приватне право» або міжнародним договором України. Наголошується, що застосування норм нормативно-правового акта та нормативно-правового договору як основних джерел регулювання нотаріальних правовідносин з іноземним елементом може бути спеціальним, одночасним та/або взаємообумовленим.

Розділ 2 «Теоретико-правові основи реалізації нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві України» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та правова природа нотаріального процесу з іноземним елементом»* досліджено стан вирішення наукової проблеми щодо правової природи нотаріального процесу з іноземним елементом у вітчизняній приватноправовій системі. Встановлено, що в доктрині права України немає єдності в обґрунтуванні поняття, змісту та ознак нотаріального процесу з іноземним елементом.

За результатами аналізу наукових підходів щодо ознак нотаріального процесу України та міжнародного приватного права України зроблено висновок, що нотаріальний процес з іноземним елементом має такі ознаки: входить до складу нотаріального процесу; характеризується процесуальною природою; регламентується нормами законодавства України у сфері нотаріальної діяльності та нормами міжнародного приватного права; має на меті прийняття індивідуальних юридично значущих рішень; має теоретичну структуру; його суб'єктний склад встановлено національним законодавством України; передбачає одноосібне здійснення нотаріального провадження особами, уповноваженими законом на вчинення нотаріальних дій; здійснюється за плату; фіксується в нотаріальному акті, що діє в Україні та за кордоном; передбачає державний нагляд.

У підрозділі 2.2 *«Принципи нотаріального процесу з іноземним елементом»* проаналізовано наукові підходи щодо принципів нотаріального процесу з іноземним елементом, що дало змогу поглибити наукові знання про їх класифікацію та перелік. Доведено, що вітчизняні науковці здійснюють класифікацію принципів нотаріального процесу з іноземним елементом з використанням методів узагальнення та деталізації. Разом з тим встановлено, що в науці спостерігається невизначеність щодо критеріїв класифікації принципів нотаріального процесу з іноземним елементом та їх видів. З'ясовано, що межі дії принципів нотаріального процесу з іноземним елементом встановлюються Конституцією України та визначаються загальними засадами міжнародного приватного права, законодавством України у сфері нотаріальної діяльності. Серед іншого вивчено питання щодо дії принципів медіації в нотаріальному процесі, за умови прийняття відповідного закону України, а саме принципів професіоналізму, добровільності, рівності сторін, незалежності медіатора, конфіденційності, можливості вільного вибору права тощо.

В основу підрозділу 2.3 *«Структура нотаріального процесу з іноземним елементом»* покладено наукові висновки провідних українських вчених у галузі юридичного цивілістичного процесу щодо структури теоретичної моделі нотаріального процесу. Обстоюється теза про те, що структура нотаріального процесу з іноземним елементом – це сукупність окремих нотаріальних проваджень з іноземним елементом, які мають безспірний характер, просторово-часові межі, характеризуються наявністю самостійної мети та завдань, поділяються на відносно самостійні стадії провадження, кожна з яких охоплює логічну послідовність здійснення процесуальних нотаріальних дій,

визначених законом, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, та спрямовані на видачу нотаріального акта для дії в Україні чи за кордоном.

Розкрито зміст поняття «нотаріальне провадження з іноземним елементом» та підтримано позицію українських вчених у галузі нотаріального процесу щодо виділення таких стадій нотаріального провадження з іноземним елементом: відкриття нотаріального провадження, підготовча стадія, безпосереднє вчинення нотаріальних дій, перелік яких визначено законом України. З'ясовано, що нотаріальні процесуальні дії, як правило, не мають письмової форми, крім подання заяв у спадковій справі, направлення звернення до компетентних органів України чи іноземної держави з метою встановлення змісту норм права іноземної держави, постанови про відмову у вчиненні нотаріальної дії.

У підрозділі 2.4 «Загальний порядок вчинення нотаріальних процесуальних дій на кожній стадії нотаріального провадження з іноземним елементом» проведено науково-практичний аналіз процедури нотаріального провадження з іноземним елементом. Окрема увага приділена особливостям застосування на кожній стадії нотаріального провадження з іноземним елементом норм Закону України «Про міжнародне приватне право».

Зроблено висновок, що з моменту звернення зацікавленої особи до особи, уповноваженої законом на вчинення нотаріальних дій, відкривається нотаріальне провадження з іноземним елементом, а відтак виникають нотаріальні правовідносини з іноземним елементом. Доведено, що місцем відкриття нотаріального провадження є приміщення особи, уповноваженої законом на вчинення нотаріальних дій, крім приміщень, розташованих в Автономній Республіці Крим і на тимчасово непідконтрольних територіях Донецької та Луганської областей. Ця стадія провадження спрямована на з'ясування особою, уповноваженою законом на вчинення нотаріальних дій, перспективи збирання доказів щодо вчинення нотаріальних дій, передбачених законом України чи джерелами права іноземних держав, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Підготовча стадія нотаріального провадження з іноземним елементом як сукупність процесуальних дій учасників нотаріального провадження спрямована на збирання доказів щодо видачі нотаріального акта з урахування особливостей іноземного елемента, а саме дій щодо: правової кваліфікації (визначення колізійної норми, обов'язкової для застосування, розкриття змісту колізійної прив'язки, вирішення проблем встановлення змісту норм іноземного права), міжнародного подвійного оподаткування, сумісності наслідків застосування норм іноземного права із засадами публічного правопорядку України та наявності імперативних норм у законах України, кваліфікації відповідно до принципу *lex causae* тощо. Встановлено, що на цій стадії, а також під час безпосереднього вчинення нотаріальної дії може бути застосовано право іноземної держави, а відтак видано нотаріальний акт, форма якого не закріплена в законодавстві України.

Доведена необхідність створення та запровадження Єдиного державного реєстру нотаріусів України, які мають сертифікат, що підтверджує володіння

мовою держав Європейського Союзу відповідно до загальноєвропейської рекомендації з мовної освіти (на рівні не нижче B2), і досвід роботи в галузі міжнародного приватного права, із зазначенням країни та фабули нотаріальної справи. Обґрунтовано, що в цьому реєстрі доцільно зазначати контактні дані нотаріуса, його нотаріальний округ, іноземну мову, якою він володіє, та додавати копії сертифікатів про підвищення кваліфікації, наукових статей.

У підрозділі 2.5 «Підстави та межі застосування нотаріусом норм іноземного права» проаналізовано підстави та межі застосування нотаріусом норм позитивного та природного права, які є джерелами іноземного права. Встановлено, що підставою застосування норм іноземного права в нотаріальному провадженні з іноземним елементом є наявність: а) прямої вказівки в національному законодавстві України; б) підстави, яка обумовлена волею особи та висловлена в правочині, форма і зміст якого не оскаржені в суді. Обсяг застосування норм іноземного права встановлений Законом України «Про міжнародне приватне право». Норми іноземного права в нотаріальному провадженні з іноземним елементом застосовуються в межах та порядку, визначених законодавством іноземної держави, з обов'язковим додержанням Конституції України.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження сформульовано висновки, пропозиції та рекомендації, спрямовані на вирішення поставлених у дисертації наукових завдань, зокрема:

1. Джерелознавчий огляд наукових праць та нормативно-правових актів України, що містять норми про визначення правопорядку, підстав та меж застосування нотаріусом чи консулом норм іноземного права, засвідчив, що нотаріальні правовідносини з іноземним елементом досліджуються переважно в міжнародному приватному праві, але водночас законодавство України у сфері міжнародного приватного права та нотаріальної діяльності містить ряд правових колізій та прогалин. Такі вади законодавства можуть бути усунені шляхом внесення відповідних змін до чинних та прийняття нових нормативно-правових актів, а також приєднання до багатосторонніх міжнародних договорів.

Національне законодавство України не використовує терміни «нотаріальні правовідносини з іноземним елементом», «нотаріальне провадження з іноземним елементом», «нотаріальний процес з іноземним елементом», «стадії нотаріального провадження з іноземним елементом», «нотаріальна процесуальна дія» тощо, хоча наукові розвідки доводять доцільність їх використання в науковому обігу, законодавстві та практичній діяльності.

2. У результаті інтегрування наукових поглядів з'ясовано, що нотаріальний процес з іноземним елементом є комплексним правовим утворенням норм міжнародного приватного права та законодавства України у сфері нотаріальної діяльності, спрямованих на встановлення компетентного правопорядку для подальшого вчинення нотаріальних процесуальних дій на кожній стадії нотаріального провадження з іноземним елементом.

Особливостями нотаріального процесу з іноземним елементом є предмет (нотаріальні процесуальні правовідносини з іноземним елементом), метод (диспозитивний) та принципи (міжнародні та національні) правового регулювання, тісний зв'язок з міжнародним приватним правом та нотаріальним процесом, а також з іншими галузями права України, ускладненість уніфікації правових норм у сфері нотаріальних правовідносин з іноземним елементом. Він має таку структуру: нотаріальне провадження з іноземним елементом, що складається із стадій нотаріального провадження, на кожній із яких вчиняються нотаріально-процесуальні дії учасниками нотаріального провадження.

Складність врегулювання нотаріальних правовідносин з іноземним елементом зумовлена зв'язком правовідносин з іншими правопорядками, ніж український, правовою природою іноземного елемента, проблемами визначення підсудності, суб'єктним складом учасників нотаріального провадження, застосуванням джерел іноземного права, обсягом доказів, наявністю прогалин у національному законодавстві України тощо.

3. Правовою підставою визначення джерел правового регулювання нотаріальних правовідносин з іноземним елементом є національне законодавство України.

Основними джерелами регулювання нотаріальних правовідносин з іноземним елементом є нормативно-правовий акт України (Конституція

України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти) та нормативно-правовий договір України (міжнародний договір), додатковими джерелами регулювання – рішення Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України, постанови пленумів вищих судових органів, роз'яснення Міністерства юстиції України в частині рекомендацій, спрямованих на однакове розуміння норм законодавства України, правова доктрина.

У випадках, визначених законом або міжнародним договором України, нотаріус чи консул застосовують норми законодавчих актів іноземних держав, звичаї та інші джерела іноземного права в тих межах, в яких вони визнаються джерелами права у відповідній державі. Джерелами регулювання нотаріальних правовідносин з іноземним елементом можуть бути джерела, які невідомі праву України, якщо вони не порушують Конституції України.

4. Будь-які нотаріально-процесуальні дії, вчинені з порушенням норм законів України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», є недійсними з моменту їх вчинення і не створюють юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з їх недійсністю.

5. У нотаріальному провадженні іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи мають такий самий процесуальний статус, як і громадяни України чи юридичні особи, зареєстровані в Україні, на них поширюється дія принципу національного правового режиму. Відмова зазначеним особам у відкритті нотаріального провадження на підставі того, що особа, уповноважена законом на вчинення нотаріальних дій, не володіє іноземною мовою, є порушенням принципу національного правового режиму, який згідно з Конституцією України не може бути обмежено. Надання таким особам (їхнім представникам) права користуватися у нотаріальному провадженні рідною мовою та гарантоване забезпечення перекладача є способом дотримання принципу доступності нотаріального провадження з іноземним елементом та гарантує охорону і захист їхніх прав та свобод у нотаріальному провадженні з іноземним елементом.

6. Нотаріальні правовідносини з іноземним елементом мають комплексно-правовий характер, що зумовлено наявністю особливого зв'язку матеріально-правових, процесуальних та колізійних норм для їх реалізації, є складним за змістом правовим явищем, яке у широкому розумінні пропонується розглядати через: колізію правопорядків; правову природу іноземного елемента; суб'єктний склад учасників нотаріального провадження з іноземним елементом; обсяг прав та обов'язків учасників, а також гарантії їх реалізації; порядок вчинення нотаріальних процесуальних дій на кожній стадії нотаріального провадження з іноземним елементом тощо.

7. Для виникнення нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві України необхідна наявність відповідних норм міжнародного приватного права та законодавства у сфері нотаріальної діяльності, юридичного факту, а також наявність правосуб'єктності в особи – учасника нотаріального провадження з іноземним елементом.

8. Зміст нотаріальних правовідносин з іноземним елементом визначається на підставі національного законодавства України чи джерел іноземного права, якщо це передбачено законом або міжнародним договором України, та має подвійну структуру: об'єктивно-юридичну (права та обов'язки) і суб'єктивно-фактичну (процесуальні дії).

9. Процесуальний обов'язок встановлення змісту норм іноземного права покладається на нотаріуса чи консула, які відкрили нотаріальне провадження з іноземним елементом. Учасникам провадження законом України надається право активно сприяти нотаріусу чи консулу у встановленні змісту іноземної норми. Разом з тим Закон України «Про міжнародне приватне право» для нотаріуса і консула закріплює принцип свободи вибору способу отримання правової інформації про встановлення змісту норм права іноземної держави, який передбачає декілька шляхів, кожен із яких має і недоліки, і переваги. Вибір одного чи декількох із цих шляхів здійснюється на розсуд нотаріуса чи консула та залежить від обставин конкретної нотаріальної справи.

10. З метою удосконалення законодавства України в контексті правової регламентації механізму реалізації нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві пропонуються зміни до Конституції України, законів України «Про нотаріат» та «Про міжнародне приватне право».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. *Стрілько В.Ю.* Використання дефініції «нотаріальний процес» в юридичній літературі та законодавстві України / В.Ю. Стрілько // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 5. – С. 130-132.
2. *Стрілько В.Ю.* Джерела нотаріального процесу з іноземним елементом: види та співвідношення / В.Ю. Стрілько // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – Вип. 3(9). – С. 77-82.
3. *Стрілько В.Ю.* Іноземний елемент в нотаріальному процесі / В.Ю. Стрілько // Право і суспільство. – 2016. – № 3. – С. 70-75.
4. *Стрілько В.Ю.* Процесуальна правосуб'єктність іноземців у нотаріальному процесі / В.Ю. Стрілько // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2016. – Вип. 38(1). – С. 94-97.
5. *Стрілько В.Ю.* Підстави та межі застосування нотаріусом норм іноземного права / В.Ю. Стрілько // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. – № 1. – С. 69-72. (*Журнал включено до Міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus International (Республіка Польща)*).
6. *Стрілько В.Ю.* Нотаріально-процесуальні правовідносини з іноземним елементом / В.Ю. Стрілько // Публічне право. – 2017. – № 1. – С. 250-258. (*Журнал включено до Міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus International (Республіка Польща)*).

Стаття в науковому виданні іноземної держави:

7. *Стрілько В.Ю.* Нотариальные процессуальные правоотношения в международном частном праве и предпосылки их возникновения / В.Ю. Стрілько // Право и политика: научно-методический журнал. – 2015. – № 4. – С. 210-215.

Публікації апробаційного характеру:

8. *Стрілько В.Ю.* Розширення повноважень нотаріусів у сфері державної реєстрації – крок до наближення законодавства України до законодавства Європи / В.Ю. Стрілько // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 11-12 грудня 2015 року). – Херсон: Гельветика, 2015. – С. 69-72.

9. *Стрілько В.Ю.* Правовий статус іноземців у міжнародному нотаріальному процесі / В.Ю. Стрілько // Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie: Európska tradícia v medzinárodnom práve: Uplatňovanie ľudských práv (Máj 6-7, 2016. Bratislava, Slovak Republic). – P. 147-149.

10. *Стрілько В.Ю.* До питання щодо теоретичної моделі нотаріального процесу з іноземним елементом / В.Ю. Стрілько // Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 11-12 березня 2016 року). – Івано-Франківськ: Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2016. – С. 190-193.

11. *Стрілько В.Ю.* Нормативний склад нотаріального процесу з іноземним елементом / В.Ю. Стрілько // Нотаріат, адвокатура, суд, виконавче провадження: актуальні проблеми: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25 березня 2016 року) / Ред. кол.: С.Я. Фурса, О.О. Дерій, О.М. Нікітюк. – К.: ЦУЛ, 2016. – С. 165-167.

Статті, які додатково відображають результати дослідження:

12. *Стрілько В.Ю.* Деякі аспекти реформування нотаріату в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства / В.Ю. Стрілько // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 422-424.

13. *Стрілько В.Ю.* Загальний порядок визнання та звернення до виконання рішень іноземних судів, що підлягають примусовому виконанню в Україні. Загальний порядок визнання та звернення до виконання рішень іноземних судів, що не підлягають примусовому виконанню в Україні / В.Ю. Стрілько // Цивільне процесуальне право України: Підручник / М.М. Ясинок, М.П. Курило, О.В. Кіріяк, Ю.В. Білоусов, О.О. Кармаза, С.І. Запара та ін.; За заг. ред. д.ю.н., професора М.М. Ясинка. – К.: Алерта, 2016. – С. 511-523.

АНОТАЦІЯ

Стрілько В.Ю. Нотаріальні правовідносини в сучасному міжнародному приватному праві України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право;

міжнародне приватне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, Київ, 2017.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню теоретичних та практичних проблем реалізації нотаріальних правовідносин у міжнародному приватному праві України, в ході якого висвітлено сучасний стан нотаріальних правовідносин з іноземним елементом, методологію дослідження, поняття, ознаки та правову природу таких правовідносин, особливості прояву іноземного елемента в нотаріальних правовідносинах.

Розкрито поняття, ознаки, принципи та структуру нотаріального процесу з іноземним елементом. Висвітлено порядок вчинення нотаріальних процесуальних дій на кожній стадії нотаріального провадження з іноземним елементом. Визначено підстави та межі застосування нотаріусом норм права іноземної держави.

Пропонується авторське визначення понять «нотаріальні правовідносини в міжнародному приватному праві України», «нотаріальне провадження з іноземним елементом», а також нові дефініції «квазііноземний елемент», «колізійна прив'язка «закон країни нотаріуса» (*lex notary*).

Проаналізовано недоліки законодавства України у сфері нотаріальних правовідносин з іноземним елементом та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення положень Конституції України, законів України «Про нотаріат» та «Про міжнародне приватне право».

Ключові слова: нотаріальні правовідносини, іноземний елемент, іноземна особа, нотаріальний процес, міжнародне приватне право, юридичний факт.

АННОТАЦІЯ

Стрилько В.Ю. Нотариальные правоотношения в современном международном частном праве Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины, Киев, 2017.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических и практических проблем реализации нотариальных правоотношений в международном частном праве Украины, в ходе которого освещены современное состояние нотариальных правоотношений с иностранным элементом, методология исследования, понятия, признаки и правовая природа таких правоотношений, особенности проявления иностранного элемента в нотариальных правоотношениях.

Раскрыты понятия, признаки, принципы и структура нотариального процесса с иностранным элементом. Проанализирован порядок совершения нотариальных процессуальных действий на каждой стадии нотариального производства с иностранным элементом. Определены основания и границы применения нотариусом норм иностранного права.

Предлагается авторское определение понятий «нотариальные правоотношения в международном частном праве Украины», «нотариальное

производство с иностранным элементом», а также новые дефиниции «квазииностранный элемент», «коллизийная привязка «закон страны нотариуса» (*lex notary*).

Проанализированы недостатки законодательства Украины в сфере нотариальных правоотношений с иностранным элементом и сформулированы предложения по усовершенствованию положений Конституции Украины, законов Украины «О нотариате» и «О международном частном праве».

Ключевые слова: нотариальные правоотношения, иностранный элемент, иностранное лицо, нотариальный процесс, международное частное право, юридический факт.

ANNOTATION

Strilko V.Yu. Notarial legal relations in modern international private law of Ukraine. – Manuscript.

The dissertation for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.03 – Civil Law and civil procedure; family law; private international law. – Kyiv National Taras Shevchenko University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2017.

The dissertation is devoted to the complex research of theoretical and practical problems of realization of notarial legal relations in the international private law of Ukraine, during which the modern state and methodology of research, concepts, features and legal nature of notarial legal relations with a foreign element, features of a foreign element in notarial relations are highlighted.

It is proved that for notarial proceedings foreigners, stateless persons and foreign legal entities have the same procedural status as citizens of Ukraine or legal entities registered in Ukraine. For the emergence of notarial legal relationships in the international private law of Ukraine, the relevant rules of international private law and the notarial process, legal fact, as well as the presence in the participant of a notarial proceeding with a foreign element of legal personality are required. The content of the notarial legal relationship with a foreign element is determined on the basis of the national legislation of Ukraine or sources of foreign law, if provided by the law of Ukraine or an international treaty of Ukraine.

The concept, features, principles and structure of the notarial process with a foreign element are revealed. The procedure of notarial procedural actions at each stage of the notarial proceedings with a foreign element is highlighted.

The grounds and limits for the application of the norms of foreign law by a notary are determined. It is proved that the basis for application in the notarial proceedings with a foreign element of the rules of foreign law is the presence of: a) direct indication in the national legislation of Ukraine; b) the grounds, which are stipulated by the will of the person and expressed in the transaction, the form and content of which are not appealed in court.

The author's definition of the concept of «notarial legal relations in the international private law of Ukraine», «notarial proceedings with a foreign element», as well as new definitions «quasi-foreign element», «collision binding» the law of the notary's state" is offered.

For the first time, the classification of the national legislation of Ukraine has been made, on the basis of which the application of the norms of foreign law in the

notarial proceedings is applied: 1) legislative acts of Ukraine, which establish a general rule on the application of the norms of foreign law; 2) legislative acts of Ukraine that provide for the application of the rules of foreign law as a result of the principle of the primacy of the rules of international treaties on national law or the principle of conscientious observance of the norms of international treaties; 3) legislative acts of Ukraine, in which there is a special rule for the application of the norms of foreign law to a particular type of legal relationship.

It is proved that the basis for the application in the notarial proceedings with a foreign element of the rules of foreign law is the presence of: a) direct indication in the national legislation of Ukraine; b) the grounds, which are stipulated by the will of the person and expressed in the transaction, the form and content of which are not appealed in court.

The shortcomings of the Ukrainian legislation in the field of notarial legal relations with a foreign element are analysed and proposals are made regarding the improvement of the provisions of the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine «On Notary» and «On Private International Law».

Key words: notarial legal relations, foreign element, foreign person, notarial process, private international law, legal fact.